

Raport

MODUŁ IV

KIERUNKI ROZWOJU GMIN

SUBREGIONU SKIERNIEWICKIEGO

**Badanie zrealizowane w ramach projektu pt: „Wszechnica Skierniewicka”
współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach
Europejskiego Funduszu Społecznego**

Opracował:

Kierownik projektu: dr Elżbieta Stokowska

Koordynator prac badawczych: dr hab. Elżbieta Psyk-Piotrowska prof. UŁ

Kierownik działu realizacji badań terenowych: dr Katarzyna Grzeszkiewicz-Radulska

Zespół w składzie:

dr Małgorzata Potoczna, dr Aleksandra Stankiewicz, mgr Michał Czaporowski, mgr
Katarzyna Frankowicz-Magdżiarz, mgr Jerzy Piotr Jabłoński mgr Wojciech Jabłoński, mgr
Kinga Kwiatkowska, mgr Anna Pietranek, mgr Małgorzata Sęk, mgr Agnieszka
Skolimowska, mgr Patrycja Wędzel

Skierniewice 2011

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE.....

1. Metodologia badania

1.1. Cel i problemy badawcze

1.2. Analiza treści jako technika badawcza

1.3. Charakterystyka przestrzenno- geograficzna subregionu skierniewickiego

2. Infrastruktura gospodarcza subregionu skierniewickiego

2.1. Struktura infrastruktury gospodarczej subregionu skierniewickiego. Analiza SWOT dla obszaru gospodarki.

2.2. Strategiczne kierunki rozwoju w obszarze gospodarki

2.2.1 Rozwój przedsiębiorczości lokalnej

2.2.2. Rozwój/ budowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

2.2.3 Promocja subregionu: produktów i usług lokalnych

2.2.4 Wzmocnienie potencjału rolnictwa, sadownictwa i ogrodnictwa w subregionie

2.3 Podsumowanie dla obszaru infrastruktury gospodarczej

2.4. Potrzeby edukacyjne w obszarze infrastruktury gospodarczej

3. Infrastruktura społeczna subregionu skierniewickiego

3.1 Atuty i słabości infrastruktury społecznej. Analiza SWOT dla obszaru infrastruktury społecznej

3.2 Strategiczne kierunki rozwoju w obszarze infrastruktury społecznej

3.2.1 Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców

3.2.2 Rozwój regionalnych zasobów ludzkich

3.2.3 Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i historycznego

3.2.4 Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego i publicznego

3.3 Podsumowanie dla obszaru infrastruktury społecznej

3.4 Potrzeby edukacyjne w odniesieniu w obszarze infrastruktury społecznej

4. Środowisko przyrodnicze subregionu skierniewickiego

4.1. Zasoby i walory infrastruktury przyrodniczej. Analiza SWOT dla obszaru środowiska przyrodniczego

4.2. Strategiczne kierunki rozwoju w obszarze infrastruktury przyrodniczej

4.2.1. Poprawa jakości (stanu) naturalnego środowiska przyrodniczego

4.2.2. Podniesienie świadomości proekologicznej, promocja edukacji ekologicznej

4.3 Podsumowanie dla obszaru infrastruktury przyrodniczej

4.4. Potrzeby edukacyjne w obszarze infrastruktury przyrodniczej

5. Infrastruktura przestrzenna subregionu skierniewickiego. Analiza SWOT dla obszaru infrastruktury przestrzennej

5.2. Strategiczne kierunki rozwoju w obszarze infrastruktury przestrzennej

5.2.1.

5.3

5.4. Potrzeby edukacyjne w obszarze infrastruktury przestrzennej

6. Problemy społeczne w subregionie skierniewickim

6.1

6.2

7. Metodologia opracowania badanych strategii

7.1. Procedury opracowania badanych strategii

7.3. Zdefiniowane potrzeby edukacyjne

Zakończenie

Załączniki

WPROWADZENIE

Niniejszy Raport prezentuje wyniki badania pt. „Kierunki rozwoju gmin subregionu skierniewickiego” zrealizowanego w ramach modułu IV projektu „Wszechnica Skierniewicka” realizowanego przez Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Skierniewicach, mieszczącą się przy ul. Batorego 64C w Skierniewicach, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki; Priorytet IX Rozwój Wykształcenia i kompetencji w regionach; Działanie 9.3 Upowszechnianie formalnego kształcenia ustawicznego.

1. Metodologia badania

1.1. Cel i problemy badawcze

Celem badania realizowanego w ramach modułu IV była identyfikacja programowanych w ramach strategii rozwoju lokalnego i strategii rozwiązywania problemów społecznych kierunków rozwoju gmin subregionu skierniewickiego determinujących przyszłe potrzeby rynku pracy.

Główne pytania problemowe zostały zdefiniowane następująco:

- Jakie podstawowe kierunki rozwoju zostały zdefiniowane w obszarze infrastruktury gospodarczej subregionu?
- Jakie podstawowe kierunki rozwoju zostały zdefiniowane w obszarze infrastruktury społecznej?
- Jakie podstawowe kierunki rozwoju zostały zdefiniowane w obszarze infrastruktury ekologicznej?

- Jakie podstawowe kierunki rozwoju zostały zdefiniowane w obszarze infrastruktury przestrzennej?
- Jakie procedury planistyczne/diagnostyczne zostały wykorzystane w opracowaniu analizowanych strategii?

Badaniem zostały objęte gminne strategie rozwiązywania problemów w społecznych oraz strategie/plany rozwoju lokalnego opracowane przez gminy wiejskie powiatów: kutnowskiego, łęczyckiego, łowickiego, rawskiego, skierniewickiego.

1.2. Analiza treści jako technika badawcza

1.3. Charakterystyka przestrzenno- geograficzna subregionu skierniewickiego

Położenie geograficzne subregionu /powierzchnia

Subregion skierniewicki obejmuje – obszarpowiatów, oraz obszar ...gmin (gminy w ramach poszczególnych powiatów? liczba sołectw, liczba miejscowości, liczba gospodarstw, przeciętna powierzchnia gospodarstwa w ha) średnia gęstość zaludnienia. Cały obszar znajduje się w województwie łódzkim. W subregionie w miejscowości Piątek (gmina piątek, powiat łęczycki) znajduje się geometryczny środek polski.

Miasta na prawach powiatu- Skierniewice. Powierzchnia subregionu wynosi-p. Skierniewice-755, 11 km²

Subregion leży w centralnej Polsce. Administracyjne powiaty należą do województwa łódzkiego.

Liczba mieszkańców

Gminy posiadają charakter wiejski

Gminy charakter miejsko wiejski-

Atuty subregionu skierniewickiego ze względu na położenie geograficzne subregionu.

1.4. Charakterystyka społeczno- demograficzna mieszkańców (płeć, wiek).

Starzejące się społeczeństwo. Niski przyrost naturalny. Dobra struktura demograficzna.

2.INFRASTRUKTURA GOSPODARCZA SUBREGIONU SKIERNIEWICKIEGO

Potencjał gospodarczy stanowi czynnik rozwoju lokalnego.

2.1. **Atuty i słabości** infrastruktury gospodarczej subregionu skierniewickiego. Analiza SWOT dla obszaru gospodarki.

Atuty i słabości czy diagnoza

Obszar subregionu stanowi bazę surowcową przede wszystkim dla przemysłu rolno - spożywczego. W ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych zajmujących się przetwórstwem produktów rolnych dominują jednak małe firmy. Pomimo iż powstają nowe zakłady przetwórstwa owoców i warzyw to jest wyraźnie odczuwalny brak dużych i średnich zakładów przetwórczych. Duże zakłady przetwórstwa owocowo- warzywnego i mleczarskiego znajdują się jedynie w Łowiczu. Mała liczba małych i średnich firm\brak przetwórstwa spożywczego. Rozwijająca się produkcja ryb słodkowodnych. Powstające stawy rybne stanowią potencjał dla rozwoju przetwórstwa rybnego (Rawka).

W subregionie wyraźnie odczuwalny brak instytucji otoczenia biznesu, słaby rozwój instytucji otoczenia biznesu. Mała liczba inwestorów z zewnątrz. Wśród słabości wymienia się brak promocji lokalnych produktów i firm/ niewystarczająca promocja turystyki i przedsiębiorczości. Brak działań na rzecz promocji regionu.

Strategie definiują bariery rozwoju w obszarze infrastruktury turystycznej: brak zbiorników rekreacyjnych, mało rozwinięta infrastruktura turystyczna, niedostateczna ilość kadry do obsługi ruchu turystycznego i niski poziom przygotowania merytorycznego, słabe wykorzystanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych, brak zorganizowanej turystyki. uboga oferta kulturalna, sportowa i rekreacyjna. Zbyt słaba baza noclegowa.

2.1.1.Lokalny rynek pracy- Zasoby pracy.

2.2.Strategiczne kierunki rozwoju w obszarze infrastruktury gospodarczej (cele strategiczne i operacyjne)

W obszarze gospodarczym zostały zaprogramowane następujące strategiczne kierunki rozwoju (cele strategiczne i operacyjne):

2.2.1 Rozwój przedsiębiorczości lokalnej- wspieranie przedsiębiorczości

Jednym z podstawowych strategicznych celów rozwoju programowanych w ramach analizowanych strategii jest tworzenie sprzyjających/ dogodnych/ korzystnych warunków dla **rozwoju potencjału gospodarczego** jednostki terytorialnej w głównej mierze poprzez **rozwój małej i średniej przedsiębiorczości/wspieranie rozwoju przedsiębiorczości poprzez aktywizację zasobów lokalnych/** poprzez kreowanie dogodnych warunków dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości/dla powstawania i rozwoju mikroprzedsiębiorstw/ **Tworzenie warunków sprzyjających dla rozwoju przedsiębiorczości. Chodzi o wspieranie wszystkich działań programów na rzecz powstawania nowych miejsc pracy.**

Realizację tak zdefiniowanego celu strategicznego warunkuje realizacja celów operacyjnych:

Wśród warunków sprzyjających podejmowaniu samodzielnej aktywności gospodarczej najczęściej wymienia się

- stworzenie systemu wspierania przedsiębiorstw tworzących nowe miejsca pracy,
- system wsparcia dla osób, które zdecydują się podjąć własną/indywidualną działalność gospodarczą,
- działania na rzecz aktywizowania pozostających bez zatrudnienia mieszkańców w kierunku podejmowania własnej działalności gospodarczej.

Jednym z celów o. jest pozyskiwanie inwestorów zewnętrznych. Chodzi o stworzenie sprzyjających warunków dla inwestorów zewnętrznych, kreujących nowe miejsca pracy i tym samym pozwalające na optymalne wykorzystania zasobów lokalowych.

Jednym z działań sprzyjającym podmiotom gospodarczym w podejmowaniu decyzji inwestycyjnych i wzrost zatrudnienia jest **system podatkowy:** stworzenie systemu ulg podatkowych dla podmiotów gospodarczych zainteresowanych inwestycjami na terenie gminy, prowadzenie elastycznej polityki podatkowej i opłat lokalnych.

Ważne działanie to przygotowywanie nowych terenów inwestycyjnych i opracowanie koncepcji ich zagospodarowania np. na potrzeby rekreacji i wypoczynku. Współpraca i nawiązywanie kontaktów z potencjalnymi zewnętrznymi inwestorami zainteresowanymi w głównej mierze inwestycjami w zakresie budowy pensjonatów, ośrodków konferencyjno- szkoleniowych, branży hotelarskiej i gastronomicznej. Gminy posiadają jeszcze wolne tereny rekreacyjne do zagospodarowania.

W zakresie aktywizowania rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców. Rozwój przedsiębiorczości poprzez wykorzystanie zasobów i tradycji lokalnych. Tworzenie i promowanie miejsc pracy w

zawodach związanych z usługami około rolniczymi, wspieranie twórczości artystycznej, rękodzieła, działalności w tym zakresie, zachęcanie do zawodów związanych z rękodzielnictwem

Ważnym celem działania jest inicjowanie/zapoczątkowanie rozwoju nowych sektorów działalności gospodarczej, tworzenie parków przemysłowych. Chodzi o rozwój i tworzenie nowych podmiotów gospodarczych: tworzenie pozarolniczych miejsc pracy –wsparcie różnicowania w kierunku działalności nierolniczej. W głównej mierze chodzi o wykorzystanie potencjału turystycznego, kulturowego, przyrodniczego, subregionu, poprawa i rozwój infrastruktury turystycznej, wypoczynkowej. W tej formie przedsiębiorczości upatruje się szansy na zwiększenie udziału dochodów z turystyki gmin i mieszkańców.

Rozwój mikroprzedsiębiorstw i usług bazując na lokalnych zasobach surowcach i produktach rolnych i leśnych, przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych.

Rozwój i podejmowanie działalności w zakresie tradycyjnego rzemiosła, rękodzielnictwa.

- wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej terenów wiejskich
- programów osłonowych dla osób o ograniczonych możliwościach znalezienia pracy

Jednym z celów o /działań sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości jest powołanie instytucji zapewniających profesjonalne doradztwo i informacje dla istniejących i nowotworzonych firm. Instytucje w zakresie tzw. otoczenia biznesu, banki, izby przemysłowe. Wśród działań sprzyjających wspieraniu przedsiębiorczości- wzrostowi liczby małych i średnich przedsiębiorstw/stymulujących powstawanie nowych firm jest zapewnienie dostępu/ pomocy w wykorzystaniu dostępnych instrumentów finansowych / na rzecz wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw.

2.2.2.Rozwój/ budowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

Wykorzystanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego oraz przyrodniczego dla podniesienia atrakcyjności turystycznej obszaru.

Analiza strategii rozwoju lokalnego gmin subregionu skierniewickiego wskazuje Jako strategiczny kierunek rozwoju - rozwój turystyki i rekreacji weekendowej, agroturystyki, ekoturystyki poprzez wykorzystanie naturalnych zasobów/walorów przyrodniczych i krajobrazowych, historycznych i kulturowych subregionu. Z analizy strategii wynika że subregion skierniewicki stanowi obszar o bogatych/ licznych zasobach/ walorach przyrodniczych i kulturowych, dużym potencjale i możliwości rozwoju atrakcyjnych form

rekreacji i odpoczynku, które mogą zostać wykorzystane dla podniesienia atrakcyjności turystycznej regionu. Większość gmin subregionu skierniewickiego posiada dobre warunki dla rozwoju turystyki (i rekreacji) weekendowej, agroturystyki, ekoturystyki. (Zasoby przyrodnicze przedstawia pkt.). Do szczególnie atrakcyjnych gmin posiadają idealne/dogodne warunki dla rozwoju aktywnej turystyki i rekreacji weekendowej należą gmina Rawka.... Dobre warunki do rozwoju turystyki pieszej, wodnej, rowerowej.

Turystyka tworzy możliwości rozwoju gospodarczego i społecznego. Rozwój turystyki na obszarach wiejskich może obejmować różne formy ruchu turystycznego, pod warunkiem że nie będzie szkodzić środowisku naturalnemu.

Programowane w ramach analizowanych strategii kierunki rozwoju wskazują zakładają/ wskazują na zmianę funkcji wsi z rolniczej na rolniczo- turystyczną. Strategie rozwoju lokalnego programują rozwój turystyki jako podstawy kierunku ożywienia gospodarczego i społecznego w subregionie. Subregion skierniewicki posiada zasoby, które umożliwiają rozwój różnych form ruchu turystycznego. Duże możliwości rozwoju turystyki na obszarach wiejskich subregionu należy wiązać z naturalnymi przyrodniczymi/ krajobrazowymi walorami subregionu.

Jednym z najważniejszych celów o. jest stworzenie atrakcyjnej oferty turystycznej i rekreacyjnej. Zbyt słabe wykorzystanie zasobów/walorów naturalnych przyrodniczych oraz kulturowych dla rekreacji i turystyki. Wśród działań, które mają zmienić tę sytuację strategie programują między innymi wytyczenie ścieżek/ szlaków turystycznych, budowa ścieżek/szlaków rowerowych, stworzenie infrastruktury terenowej do jazdy konnej, budowa placów zabaw dla dzieci, odnowę, odbudowę, renowację obiektów sakralnych (kościołów, cmentarzy), budowa, remonty, wyposażenie remiz, zagospodarowanie obiektów zabytkowych, zagospodarowanie obszarów objętych programem Natura 2000, wspieranie imprez folklorystycznych, promujących dziedzictwo kulturowe regionu. Wzbogacenie oferty turystycznej przez lepsze wykorzystanie terenów Bolimowskiego Parku Krajobrazowego

Potencjał subregionu w obszarze gospodarczym wyznacza rozwój usług turystycznych i agroturystycznych. Subregion stanowi obszar posiadający wystarczające zasoby przyrodnicze, kulturowe, historyczne by w pełni mógł rozwinąć sektor turystyki. Malownicze krajobrazy stanowią dużą atrakcję turystyczną. Dość gęsta i mało uczęszczana sieć dróg idealnie nadaje się do poprowadzenia szlaków rowerowych. Są zabytkowe budowle- kościoły, dwory, pałace, które mogą stanowić atrakcję turystyczną, jest kolejka wąskotorowa, która biegnie z gminy Rogów przez Rawę Mazowiecką do Białej Rawskiej.

Dobre warunki do uprawiania rekreacji ze względu na znaczące walory krajobrazowe ogranicza jednak brak infrastruktury rekreacyjno- sportowej dla uczniów, dorosłych, turystów, zbyt słabo rozwinięta/ brak rozbudowanej infrastruktury turystycznej. **Kolejny ważny cel operacyjny modernizacja istniejącej oraz budowa/ rozbudowa nowoczesnej, małej infrastruktury rekreacyjnej i sportowej, turystycznej.** Na wykorzystanie walorów regionu w pełni nie pozwala stan istniejącej infrastruktury sportowej, rekreacyjnej, wypoczynku, brak obiektów z kuchnią regionalną, niewystarczająca baza około turystyczna, noclegowa, gastronomiczna, ograniczony dostęp do Internetu. Niewielka ilość podmiotów świadczących usługi dla turystów.

Działające obiekty turystyczno- rekreacyjne i są obiekty sportowe, liczne kluby sportowe, dwie szkoły jazdy konnej (posiada nowoczesną bazę dydaktyczną), jest rozwinięta instruktor sportowa boiska do piłki nożnej (największe potrzeby występują w zakresie budowy hal sportowych i sale gimnastycznych) są niewystarczające. Wymaga to poprawy jakości i dostępności budowy kolejnych nowoczesnych małych obiektów sportowych i rekreacyjnych, a także budowy świetlic wiejskich, zatrudnienie profesjonalnych instruktorów, budowy boisk i wiejskich sal sportowych. Budowa/ rozbudowa/ i modernizacja bazy/ infrastruktury do obsługi uchu turystycznego i rekreacji - bazy noclegowej (hoteli, pensjonatów, gospodarstw agroturystycznych) i gastronomiczne (punktów gastronomicznych). Modernizacja i rozwój dostępnych punktów informacji turystycznej oraz stron internetowych. Tworzenie firm doradczych i konsultingowych. Wzbogacenie infrastruktury turystycznej, sportowej, rekreacyjnej: powstawanie stanin koni. Budowa i rozbudowa oznakowanie małej infrastruktury turystycznej: budowa punktów widokowych, miejsc wypoczynkowych. Modernizacja i oznakowanie szlaków turystycznych pieszych, rowerowych konnych, wodnych, budowa małej infrastruktury przy istniejących szlakach, pielęgnacja , oznakowanie pomników przyrody, obiektów historycznych, sakralnych , kulturowych. Budowa lub modernizacja boisk sportowych, placów zabaw, przystosowanie miejsc (w tym świetlic wiejskich do prowadzenia działalności artystycznej, integracyjnej).

cel operacyjny: Rozwój agroturystyki

Gospodarstwa rolne posiadają duży potencjał umożliwiający wprowadzanie usług agroturystycznych. rozwój gospodarstw agroturystycznych nastawianych na sektor turystyki.

Powstają gospodarstwa agroturystyczne, wzrasta zainteresowanie rolników różnicowaniem działalności rolniczej w kierunku zakładania gospodarstw agroturystycznych.

2.2.3. Promocja regionu: produktów i usług lokalnych

Kolejnym z programowanych w ramach strategii strategicznych kierunków rozwoju jest podjęcie działań promocyjnych lokalnych produktów i firm, których celem jest zwiększenie atrakcyjności obszarów wiejskich dla lokalnych i zewnętrznych inwestorów. Tworzenie i promowanie gospodarstw agroturystycznych. Wykreowanie lokalnego, markowego produktu turystycznego. Charakterystycznego dla regionu produktem, który może zostać wypromowany są jabłka, warzywa. Promocja lokalnego produktu turystycznego. Promocja regionalnych produktów folklorystycznych, kulinarnych. Promocja i ochrona najcenniejszych walorów przyrodniczych. Wsparcie dla twórców i podmiotów wytwarzających produkty charakterystyczne dla regionu, wprowadzanie ich na rynek. Ważnym działaniem jest tworzenie centrów informacji turystycznej.

2.2.4 Wzmocnienie potencjału rolnictwa, sadownictwa i ogrodnictwa w subregionie

Wsparcie rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno- spożywczego

- Wprowadzenie do produkcji zasad dobrej praktyki rolniczej
- Propagowanie nowych rozwiązań organizacyjnych rolnictwa oraz produkcji ekologicznej
- Większe korzystanie rolników z programów rolnośrodowiskowych

Rolnictwo stanowi kluczową gałąź gospodarki. Rolnictwo ogrywa jedną z kluczowych ról w tworzeniu struktury gospodarczej subregionu. Brak zakładów przemysłowych korzystnie wpływa na rozwój rolnictwa. Subregion skierniewicki jest subregionem o charakterze typowo rolniczym. (Skierniewice, Uniejów). Dominują gminy typowo wiejskie i miejsko wiejskie(centrum). W ogólnej powierzchni poszczególnych powiatów/ gmin powiatu dominują użytki rolne, w tym w większości gmin ponad trzy czwarte obszaru obejmują grunty rolne, lasy zajmują średnio... ogólnej powierzchni, sady..., użytki zielone..... W gminach Centrum użytki rolne stanowią 85% powierzchni, w tym 74% grunty rolne. Uniejów grunty rolne stanowią zdecydowaną większość terenu.

Poszczególne powiaty/gminy mają zróżnicowane warunki glebowe. Są gminy, które charakteryzuje gleby o średnie i słabe warunki dla rozwoju rolnictwa np. Sk- 60% gleby III i IV klasy bonitacyjnej, 40%- VI VI klasa. Centrum II, III i IV klasa ziemi. Rawka- słabe gleby, brak gleb I i II klasy, najlepsze gleby III (16,2% gruntów ornych), przeważają gleby IV i V klasy (77% gruntów ornych). Słabe gleby nie sprzyjają rozwojowi rolnictwa, planuje się wzrost zalesień i zmniejszanie areału roślin uprawnych. Są gminy, które mają bardzo dobre warunki glebowe- glebo o wysokiej

przydatności rolniczej, obszar posiada dobre warunki dla rozwoju rolnictwa. Takie jak W gminy centrum- gleby są wysokiej przydatności rolniczej – 80% gruntów rolnych jest zaliczana do kompleksów pszennych, pszenno- żytnich i zbożowo pastewnych, nadają się do uprawy roślin o wysokich wymaganiach glebowych. Uniejów: Różne rodzaje gleb, zróżnicowana przestrzennie rolnicza jakość gleb, co powoduje rejonizację upraw rolniczych, średnio korzystne warunki glebowe, dominują gleby słabe, większość kwalifikuje się pod uprawy żytnio- ziemniaczane.

W subregionie skierniewickim gospodarstwa rozdrobnienie gospodarstw. Centrum. Większość gospodarstw stanowią gospodarstwa małe (50% nie przekracza 5 ha. Uniejów) i powierzchni nie przekraczającej 10 ha, dominują gospodarstwa o średniej wielkości do 10 ha. Struktura gospodarki rolnej jest wielokierunkowa.

Rawka – duża liczba gospodarstw rolnych prowadzi nieopłacalną produkcję rolną. Niski poziom innowacji w gospodarstwach. Brak nowych technologii w gospodarstwach zajmujących się tradycyjną uprawą, słabe przygotowanie rolników do korzystania z funduszy unijnych, brak jest organizacji zrzeszających producentów rolnych, słaby stopień aktywności pozarolniczej, bariery mentalne i brak umiejętności osób odchodzących z rolnictwa. Gospodarstwa są rozdrobnione- nie ma wystarczających dochodów – ważne staje się poszukiwanie pozarolniczych źródeł dochodu.

W takich gminach jakcoraz większą rolę odgrywa sadownictwo. Silne rynkowo gospodarstwa sadownicze, coraz lepiej zorganizowany skup owoców. Jeden z największych producentów owoców. Duża liczba wyspecjalizowanych gospodarstw rolnych, jest to region jeden z największych producentów owoców w Polsce, istnieją warunki naturalne sprzyjają produkcji zdrowej żywności a przede wszystkim rozwojowi produkcji sadowniczej, stosuje wyspecjalizowane techniki produkcji sadowniczej (Rawka).

Wśród celów o wspierających rozwój rolnictwa w regionie strategii programują przede wszystkim wsparcie tworzenia grup producenckich, spółdzielni sadowniczych, wsparcie w zakresie utworzenia grupy producenckiej mięty. Brak grupy producenckiej.

Wprowadzanie nowych technologii rolnictwie, różnicowanie kierunków działalności nierolniczej. Informowanie rolników o możliwościach zdobycia środków finansowych na rozwój, modernizację mechanizacji rolnictwa.

Propagowanie rolnictwa ekologicznego. Wspieranie działań na rzecz rolnictwa proekologicznego. Są korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, ale niski poziom upraw ekologicznych.

Rozwój bazy przetwórczej i przechowalniczej.

2.3. Podsumowanie dla obszaru infrastruktury gospodarczej: co umożliwią tak zdefiniowane kierunki rozwoju

Realizacja celów strategicznych wyznaczających kierunki rozwoju pozwoli na zwiększenie atrakcyjności subregionu, stworzenie nowych miejsc pracy i ograniczenie tzw. ukrytego bezrobocia, zahamowanie odpływu młodych, zdolnych, wykształconych ludzi. Stworzenie nowych miejsc pracy w sektorze turystycznym.

Duże szanse rozwoju wyznacza wykorzystanie bogatych walorów przyrodniczych terenu, osobliwości środowiska przyrodniczego: ukształtowanie powierzchni ziemi, budowa geologiczna, woda, lasy, zwierzęta, roślinność. Duże szanse rozwoju należy wiązać także z wykorzystaniem zasobów/walorów kulturowych terenu, które wyznacza bogactwo obiektów kulturowych czy cyklicznych imprez folklorystyczne: festyny, odpusty, tradycyjne święta) oraz turystyką w gospodarstwach wiejskich (agroturystyka), ekoturystyką.

W subregionie skierniewickim rozwój turystyki jest zdeterminowany występowaniem odpowiednich walorów turystycznych umożliwia rozwój turystyki o charakterze zarówno indywidualnym jak i rodzinnym, zgodnie z zasadami ekologii, opartej na działalności wypoczynkowej na świeżym powietrzu w otoczeniu naturalnego krajobrazu. Biorąc pod uwagę warunki przyrodnicze, kulturowe i zagospodarowania terenu można w subregionie skierniewickim mogą rozwijać się różne formy turystyki: krajoznawcza- poznawanie terenu, wędrowki piesze, rowerowe; turystyka specjalistyczna : związana ze specyficznymi właściwościami terenu- pobyty zdrowotno- rehabilitacyjne, lecznicze, profilaktyczno- usprawniające, turystyka wypoczynkowa, turystyka kwalifikowana- związana z posiadanymi umiejętnościami i kwalifikacjami turysty- żeglarstwo, łowiectwo, wędkarstwo, pływanie, jazda konna, wędrowki przyrodnicze.

Jest szansa na rozwój nowoczesnego rolnictwa i rolnictwa ekologicznego, alternatywnych źródeł utrzymania, rozwój przetwórstwa rolno- spożywczego. Duży popyt na produkty rolne, owoce i warzywa produkowane w warunkach ekologicznych, bliskość rynku zbytu na produkty rolnicze. Duże szanse rozwoju na tym obszarze ma także sadownictwo.

2.4. Potrzeby edukacyjne w obszarze infrastruktury gospodarczej

Bardzo dogodne obszary możliwość rozwoju działalności innej niż rolnicza potrzebne jest edukacyjne wsparcie dla rozwoju drobnej przedsiębiorczości/mikroprzedsiębiorstw.

Aktywizacja społeczno- gospodarcze terenów wiejskich poprzez turystykę musi być ujęta w struktury zarządzające. Wykorzystanie potencjału dla rozwoju turystyki Profesjonalne podejmowania działalności turystycznej/ rozwój działalności turystycznej zakłada: wymaga podejmowania działań:

- zarządzanie i kierowanie rozwojem turystyki na poziomie gminy, potem na poziomie międzygminnym całego regionu
- powołania instytucji (stowarzyszenia), która pełnić będzie funkcje koordynatora działalności turystycznej podejmowanej w subregionie
- profesjonalne doradztwo – agencja turystyczna
- systematyczne badania marketingowe
- kształcenie wyspecjalizowanych kadr dla potrzeb zakładanych kierunków rozwoju regionu
- szkolenia i warsztaty i inne przedsięwzięcia o charakterze edukacyjnym dla osób rozpoczynających i prowadzących działalność gospodarczą (w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej doradztwo prawno- gospodarcze, informatyczne oraz możliwości pozyskiwania środków unijnych)
- szkolenia umożliwiły zdobycie kwalifikacji dla osób odchodzących z rolnictwa
- szkolenia, warsztaty w zakresie rozwoju małej przedsiębiorczości (baza noclegowa, gastronomia, gospodarstwa agroturystyczne, stadniny koni, przetwórstwo rolno- spożywane, szkółkarstwo, działalność proekologiczna wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii
- szkolenia z zakresu marketingu turystycznego, rozwoju działalności turystycznej. Prowadzenie profesjonalnie turystycznej działalności marketingowej wymaga szerokiej gamy narzędzi działania (obsługi ruchu turystycznego, bankowości, zarządzania, marketingu kursu lokalnych przewodników turystycznych),
- szkolenia z zakresu agroturystyki, aplikowania o wnioski unijne, segregowania odpadów
- szkolenia i warsztaty dla urzędników z zakresu doradztwa zawodowego
- warsztaty/ szkolenia z aktywizacji ekologicznej młodzieży
- warsztaty, szkolenia wspierające tworzenia inkubatorów przedsiębiorczości, tworzenia grup producentów rolnych, doradców ds. ekonomicznych i ds. technologii w zakresie produkcji rolniczej
- szkolenia rolników w zakresie prowadzenia upraw ekologicznych
- działania marketingowe. Ważna jest znajomość technik marketingu turystycznego przez kadry jednostek gospodarczych, instytucji, urzędów, jak i zainteresowanych podejmowaniem tej formy działalności gospodarczej
- Potrzeba w zakresie wiedzy turystycznej- organizacji czasu wolnego turystom
- Potrzeba edukacyjna wyraźna: wiedza/ szkolenia z zakresu marketingu turystycznego(marketing usług turystycznych).

- Potrzeba jest wiedza –promocja i działalność informacyjna- świadome kształtowanie oferty turystyczno- rekreacyjnej

3.INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA SUBREGIONU SKIERNIEWICKIEGO

Wśród czynników rozwoju lokalnego należy także wymienić dostępność do instytucji zaspakajanych potrzeby edukacyjne, kulturowe, zdrowotne mieszkańców. W każdym środowisku lokalnym istna jest także dostępność do instytucji ‘solidarności społecznej’ zaspawają specyficzne potrzeby osób niepełnosprawnych, starszych, samotnych, chorych, biednych.

3.1. Atuty i słabości infrastruktury społecznej. Analiza SWOT dla obszaru infrastruktury społecznej.

Z analizy strategii rozwoju lokalnego wynika, że subregion charakteryzuje dobrze rozbudowana infrastruktura edukacyjna na poziomie szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego (rawka). Brakuje szkół o profilu zawodowym. Brak alternatyw w aktywizacji zawodowej ludności wiejskiej związanej z rolnictwem, tak aby znalazła zatrudnienie poza rolnictwem. Zauważalny wzrost ambicji edukacyjnych młodych ludzi do podwyższania poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych skutkuje emigracją młodych wykształconych ludzi – brak motywacji do pozostania na wsi.

W obszarze opieki zdrowotnej zwraca się uwagę na niedostateczną realizację programów dotyczących promocji zdrowia, profilaktyki antynarkotykowej.

Niski poziom aktywności społecznej ludności, słabe podstawy do powstania lokalnego społeczeństwa obywatelskiego (rawka) Z drugiej strony zauważyć rosnące zainteresowanie mieszkańców, uczestnictwem w procesie decyzyjnym co świadczy o rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

3.2. Strategiczne kierunki rozwoju w obszarze infrastruktury społecznej

W obszarze społecznym zostały zaprogramowane strategiczne kierunki rozwoju subregionu:

3.2.1.Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców

Najogólniej definiowanych w ramach strategii kierunkiem rozwoju jest poprawa warunków i jakości życia mieszkańców rozumiana jako zapewnienie wysokiego poziomu edukacji ogólnej i zawodowej, poprawa jakości usług medycznych, rozwój sportu i kultury .

Podniesienie poziomu infrastruktury edukacyjnej

Podniesienie poziomu infrastruktury ochrony zdrowia

Szansa Rozwój i modernizacja placówek służby zdrowia o specjalizacji leczniczo- uzdrowiskowej (rawka)

3.2.2. Rozwój regionalnych zasobów ludzkich

Jednym ze strategicznych kierunków rodzaju definiowanym w ramach analizowanych strategii jest zapewnienie edukacyjnych warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego. Mieszkańców subregionu charakteryzuje niski poziom wykształcenia, w konsekwencji słabe przygotowanie do zmieniającej się rzeczywistości oraz ograniczone szanse na podjęcie pracy poza rolnictwem oraz ograniczony dostęp do szkolnictwa wyższego. W strategiach wskazano także na niski poziom wykształcenia kadry administracyjnej.

W tym celu strategię programują działania 1. na rzecz wzmocnienie/rozwój/ poprawa infrastruktury oświatowej tj. bazy dydaktycznej placówek oświatowych szkół i przedszkoli, systematyczny wzrost jakości procesów kształcenia, wyrównywanie szans edukacyjnych między wsią a miastem poprzez programy stypendialne dla uczniów zdolnych ale pochodzących z biednych rodzin. Fundusz stypendialny dla wybitnie zdolnych.

2. Podniesienie poziomu wiedzy i kwalifikacji zawodnych dorosłych mieszkańców subregionu.

Podjęcie różnego rodzaju przedsięwzięć edukacyjnych i rozwój różnych form szkolnictwa, **wzrost możliwości kształcenia ustawicznego**, poszerzenia oferty kierunków kształcenia poprzez nawiązanie współpracy z placówkami naukowymi. Rozwój umiejętności powiązanych z potrzebami lokalnego rynku pracy, współorganizowanie szkoleń wraz z instytucjami pozarządowymi. Wzrost poziomu wykształcenia i umiejętności zawodowych dostosowanych do wymogów rynku pracy lokalnego tym samym zwiększenie mobilności zawodowej mieszkańców subregionu.

3. Prowadzenie poradnictwa zawodowego i zajęć aktywizujących dla bezrobotnych, reorientacja zawodowa osób odchodzących z rolnictwa, doradztwo prawno- ekonomiczne, doradztwo zawodowe, szkolenia zawodowe, (pośrednictwo pracy, staże, dotacje dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą) w celu podniesienia poziomu inicjatywy społecznej w poszukiwaniu pracy oraz form samozatrudnienia.

4. W tym celu strategię programują stały monitoring sytuacji na lokalnym rynku pracy, prowadzenie badań ankietowych w zakresie potrzeb rynku pracy, współpracę z instytucjami badawczymi i naukowymi.

3.2.3. Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i historycznego

Z analizy strategii wynika iż mieszkańców charakteryzuje rozwinięta tożsamość kulturowa. Istnieją liczne zespoły i kapele ludowe, orkiestry dęte pielęgnujące dawne tradycje i zwyczaje ludowe i kultywowanie folkloru, (Folklorystyczne zespół Pieśni i Tańca Sierakowice, Zespół Pieśni i Tańca Makowiacy, Zespół Głuchowiaczy, Ludowy Zespół Obrzędowy 'Wilkowianie'). Aktywnie działają liczne organizacje i stowarzyszenia społeczne, które propagują wiedzę o historii i kulturze i aktywnie uczestniczą w organizacji imprez kulturalnych sportowych, charytatywnych. Ośrodki kultury, świetlice wiejskie, muzea (Lipce Reymontowskie- i Muzeum St. Reymonta, Muzeum Czynu Zbrojnego, Muzeum Ziemi Rawskiej). Koła Gospodyń wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, młodzieżowe drużyny pożarnicze. Działają twórcy ludowi, pracownie artystyczne, podtrzymywanie zanikających zawodów. Region bogaty etnograficznie, elementy kulturowe- strój, obrzędy religijne, zachowało się niewiele elementów kultury ludowej- tradycyjne obrzędy i zwyczaje stanowią część składowa kultury lokalnej ale powoli zanikają. Uroczyscie obchodzone są święta kościelne- zachowana pewne element zwyczajów.

Atutem subregionu jest bogactwo bardzo licznych, cennych i unikatowych zaniechane obiekty zabytkowe o dużej wartości historycznej i kulturowej zabytków oraz obiektów sakralnych i świeckich tj. kościoły, dzwonnice, dwory, przydrożne kapliczki, sanktuaria (w Białej Rawskiej, w Szczukach), malownicze przydrożne kapliczki, zabytkowe cmentarze. Bogate zasoby dziedzictwa kulturowego świeckie zabytkowe zamki reprezentują różne style architektoniczne- począwszy od gotyku, poprzez renesans i barok, dwory i pałace, zabytkowe zespoły pałacowo- parkowe i dworsko- parkowe (zamek Książąt Mazowieckich w Rawie Mazowieckiej) dawnych właścicieli ziemskich. Miejsca pamięci z czasów napoleońskich, II wojny światowej. Są ciekawe architektonicznie i cenne historycznie zabytki związane z dziedzictwem historycznym i kulturowym. szlak zabytkowej kolejki wąskotorowej. W subregionie odbywają się liczne, cykliczne imprezy kulturalne o charakterze regionalnym i ogólnopolskim (festyny, plenery, przeglądy artystyczne). Cykliczne impreza szkolna- Spotkania z muzyką Chopina.

Jednym z strategicznych kierunków rozwoju subregionu programowym w ramach strategii jest zachowanie tożsamości społeczności lokalnej i rozwój życia społeczno- kulturalnego. Dla realizacji tak zdefiniowanego celu strategicznego strategię programują działania na rzecz budowy kapitału

społecznego, stworzenie warunków dla zwiększenia integracji i aktywności społeczności lokalnych, inicjowanie działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, współpracy organizacji i instytucji społeczno- kulturalnych na rzecz integracji lokalnego środowiska społecznego, wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych, współpraca z instytucjami zagranicznymi z obszaru UE. Wśród działań sprzyjających zachowaniu lokalnego dziedzictwa kulturowego i historycznego zwraca się uwagę na potrzebę

- rozwoju działalności kulturalnej, organizowanie imprez kulturalnych, rekreacyjnych, sportowych
- zagospodarowanie, renowacja, ochronę dziedzictwa kulturowego: obiektów zabytkowych i miejsc pamięci związanych z historią regionu
- zagospodarowanie i rewitalizacja parków
- wsparcie dla organizacji, stowarzyszeń i instytucji kulturalnych upowszechniających kulturę i tradycję.

3.2.4. Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego i publicznego

Kolejnym z kierunkowych celów strategicznych jest zapobieganie różnego rodzaju problemowym społecznym występującym w subregionie. Do najważniejszych działań zaliczyć należy wszystkie sprzyjające ograniczeniu sfery ubóstwa. Zauważalne ubóstwo społeczne: wzrost liczby korzystających z pomocy społecznej, wysoki poziom patologii społecznych, zwiększenie mobilności zawodowej mieszkańców wsi, zmniejszenie liczby zatrudnionych bezpośrednio w rolnictwie.

Dla realizacji tak zdefiniowanego celu strategicznego analizowane strategie programują **cele o**.

- opracowanie i wdrożenie skutecznych form wsparcia dla osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, przeciwdziałanie zjawiskom marginalizacji społecznej
- opracowanie i wdrożenie efektywnych programów ukierunkowanych na rzecz ograniczania zjawisk w zakresie patologii społecznych, zapobieganie przestępczości, profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych
- działania na rzecz organizowania systemu opieki dla dzieci i nad osobami starszymi,
- tworzenie warunków organizacyjno- informacyjnych do realizacji zadań pomocy społecznej
- pomoc osobom niepełnosprawnym

Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych w zakresie warunków życia społecznego, zawodowego, kultury rekreacji, wzmacnianie integracji osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym, stwarzanie warunków w zakresie dostępu do rehabilitacji leczniczej, zawodowej, społecznej oraz edukacji.

3.3. Podsumowanie dla obszaru infrastruktury społecznej

Szansą rozwoju są przede wszystkim liczne szkolenia przeznaczone dla ludności wiejskiej umożliwiające przekwalifikowanie i podejmowanie pracy w innym sektorze.

3. 4. Potrzeby edukacyjne w obszarze infrastruktury społecznej

- szkolenia dla mieszkańców z zakresu agroturystyki, doradztwa zawodowego, aplikowania o wnioski unijne, segregowania odpadów
- organizacja szkoleń dla osób odchodzących z rolnictwa

4. Środowisko przyrodnicze subregionu skierniewickiego. Analiza SWOT dla obszaru przyrodniczego. **Zasoby i walory środowiska przyrodniczego jako czynnik rozwoju.**

Środowisko przyrodnicze stanowi jeden z podstawowych czynników rozwoju lokalnego. Wśród elementów środowiska przyrodniczego (użytki środowiska przyrodniczego) jakie można wykorzystać w procesie planowania rozwoju lokalnego/ jakie mogą stanowić istotne z punktu widzenia rozwoju bariery lub atuty stanowią **zasoby i siły przyrody** (woda, powietrze, biomasa) oraz **warunki przyrodnicze** (inaczej zwane korzyści z przestrzeni geograficznej) stanowią mierzalne (ekosystemy, biocenozy, topoklimaty) i niemierzalne określane mianem korzystnego położenia geograficznego (piękny krajobraz, dogodne warunki wypoczynku) użytki środowiska przyrodniczego istotne dla rozwoju lokalnego. Szczególną rolę odgrywają **stabilne zasoby przyrody** (surowce mineralne) **oraz zasoby labilne** (woda mineralna, morska, biomasa roślinna i biomasa zwierzęca).

4.1. Zasoby i walory środowiska przyrodniczego subregionu. Analiza SWOT dla obszaru środowiska przyrodniczego. **Atuty i słabości**

Jakie zasoby i siły przyrody- substancje mineralne, woda , powietrze, biomasa roślinna i biomasa zwierzęca

Obszar niezbyt zasoby w surowce naturalne. Kruszywa naturalne występujące- pisaki i żwiry, surowce ilaste ceramiki budowlanej, torf, żwiru, gliny, (g.centrum). niewielkie złoża kruszyw naturalnych oraz złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej (Sk). Piaski wydymowe, złoża węgla brunatnego, wody geotermalne rejon Uniejowa , złoża surowców²) ilastych ceramiki budowlanej, kamienie drogowe i budowlane, złoża torfu, wapieni, piasków kwarcowych (Uniejów).

2. Warunki przyrodnicze- korzyści z przestrzeni geograficznej – 2.korzystne położenie geograficzne- krajobraz

Jest to niezwykle atrakcyjny teren ze względu na walory przyrodnicze środowiska naturalnego (korzystne położenie geograficzne). Na to korzystne położenie geograficzne składają się walory krajobrazowe. **Walory przyrodniczo- krajobrazowe.**

Subregion skierniewicki stanowi bardzo atrakcyjny obszar pod względem przyrodniczym. **Obszar** subregionu jest spójny pod względem przyrodniczym.

Atutem regionu jest czysta przyroda (lasy, rzeki). Obszar niskiej lesistości, tereny zalesione stanowią 2,6% (rawka)% do 21,8%) Sk? ogólnej powierzchni, duże rozdrobnienie kompleksów leśnych (g. centrum) ale **Kompleksy leśne** o wysokich walorach przyrodniczych. Prowadzona produkcja szkółkarska – ponad 40 gatunków drzew i krzewów leśnych oraz gatunków i roślin ozdobnych.

Obszar charakteryzuje przestrzennie zróżnicowany deficyt wody. Na terenie powiatu SK jest kilka poziomów wodonośnych, powiat posiada znaczne rezerwy dobrych jakościowo wód podziemnych, zaopatrzenie w wodę odbywa się głównie z ujęć wody podziemnych z formacji czwartorzędowej, wody podziemne są najważniejszym zasobem w gospodarce wodnej powiatu, charakteryzują się dobrą jakością w przeważającej części (sk). Jest czwartorzędowe i kredowe piętro wodonośne. Dobrze rozwinięta sieć hydrograficzna wód powierzchniowych- - kanały, rzeki (Rawka) z licznymi dopływami, są dwie małe elektrownie wodne. Na rzekach usytuowane są hodowlane stawy rybne. Wody powierzchniowe płynące i stojące mają znaczenie jako źródła zaopatrzenia rolnictwa i ludności w wodę użytkową, są wykorzystywana do celów rekreacyjnych.

Jakość wody - IV i V kalsa czystości wody (w V stopniowa klasyfikacja stanu wód powierzchniowych zgodnej z Rozporządzeni Ministra Środowiska z dnia 11 lutego 2004). Brak większych zakładów przemysłowych, teren o najniższym poziomie zanieczyszczeń przemysłowych w województwie, ale są dwa źródła zanieczyszczenia wód gruntowych: ścieki .

Stopień zanieczyszczenia środowiska nie jest duży. Wskaźniki zanieczyszczenia gleby, wody i powietrza są znacznie niższe od dopuszczalnych norm. Istnieją warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego, produkcji integrowanej.

O walorach przyrodniczych subregionu stanowią obszary chronione. System ochrony przyrody obejmuje 6 rezerwatów przyrody, na terenie powiatu występuje bogactwo flory i

fauny, 200 pomników przyrody (okazałe drzewa, głązy narzutowe, aleje zabytkowe). Bolimowski Park Krajobrazowy (217 gatunków roślin chronionych, 160 gatunków zwierząt chronionych).

Dla zachowania walorów przyrodniczych i ochrony środowiska wyodrębniono i utworzono Bolimowski Park Krajobrazowy.

Unikatowe wartości przyrodnicze stanowią obszar objęty ochroną w ramach Programu Natura 2000. Program obejmuje obszar chronionego krajobrazu Doliny Warty i Neru, Doliny Bzury, Pradoliny warszawsko-berlińskiej, obszar chronionego krajobrazu Górnej Rawki.

W skuteczny/ korzystny sposób na ochronę środowiska naturalnego, niski poziom zanieczyszczenia powietrza i degradacji środowiska niski poziom zanieczyszczeń przemysłowych i energetycznych. Po pierwsze z uwagi na brak dużych zakładów przemysłowych (brak przemysłu uciążliwego dla środowiska) oraz duży udział energii cieplnej pozyskiwanej z biomasy. Zachowanie walorów tych obszarów gwarantuje naturalnie ograniczony. Obszary chronione znajdują się z dala od głównych dróg Obszary chronionego krajobrazu (obszar bolimowsko- radziejowski i obszar chronionego krajobrazu górnej Rawki) obejmują pełne jednostki środowiska naturalnego (doliny rzeczne, kompleksy leśne, pola wydmore, torfowiska), rezerваты przyrody (Ostrowy, Perna, Bażantarnia, Dabrowa Świetlista). Zespół Przyrodniczo- Krajobrazowy Zwierzyniec Królewski. Największe atrakcje przyrodnicze- star drzewa, najstarsze z nich osiągnęły 250 lat. (rawka)

O walorach krajobrazowych stanowi zróżnicowanie terenu, tereny leśne, łąki. Krajobraz subregionu jest nizinny, bardzo zróżnicowanej, malowniczej rzeźbie terenu, licznie występujące doliny, wąwozy, doliny rzeczne, występują elementy krajobrazu polodowcowego.

Warunki klimatyczne typowe dla obszaru polski centralnej. Strefa klimatu umiarkowanego przejściowego, obszar o wysokim nasłonecznieniu, niedobór opadów, co ma istotny wpływ na zasoby wód powierzchniowych, rezultat widoczne w ostatnich latach występujące miejscami stepowanie terenu.

Cenne walory przyrodniczo- krajobrazowe sprzyjają rozwojowi turystyki i wypoczynku. Subregion stanowi obszar bardzo atrakcyjny pod względem rekreacyjno-turystycznym. Subregion skierniewicki posiada duże **walory turystyczno- rekreacyjne** (

duży potencjał dla rozwoju turystyki). Potencjał do rozwoju turystyki w tym turystyki leczniczej, pielgrzymkowej, agroturystyki, ekoturystyki. Idealne, bardzo dobre warunki do rekreacji i wypoczynku, uprawiania sportu oraz edukacji dzieci i młodzieży. Dobra dostępność komunikacyjne kolejowa i drogowa co ma znaczenie w ruchu turystycznym.

Rozwój turystyki leczniczej/ uzdrowiskowej umożliwia posiadanie i wykorzystanie wód geotermalnych. Jedyna w województwie łódzkim Geotermia wykorzystująca źródła geotermalne w celach grzewczych, leczniczych i turystycznych. Kompleks termalno-basenowy Termy Uniejów. Rozwój turystyki pielgrzymkowej związany jest z kultem św. Faustyny i Bł. Bogumiły.

W ramach Parku wyznaczone zostały ścieżki przyrodnicze edukacyjno- turystyczne oraz szlaki turystyczne (szlak Marii Konopnickiej), piesze, rowerowe i konne oraz dające możliwość uprawiania czynnej turystyki – jazdy konnej, jazdy na rowerze, pieszych wędrówek, spływy kajakowe, rajdy rowerowe, narciarstwo biegowe. Istnieje możliwość wędrowania. Działają ośrodki jeździeckie.

Doskonałe warunki dla rozwoju ekoturystyki ukierunkowanej na poznawanie unikatowych gatunków ptaków i zwierząt. Liczne pomniki przyrody. Bogactwo flory i fauny, wiele gatunków rzadkich i zagrożonych w skali kraju, podlegających ochronie gatunków roślin i zwierząt, ptaków. Jest to szczególnie ciekawy region dla osób pasjonujących się ornitologią. Obszar lęgowy dla ponad 1000 gatunków ptaków (Rawka).

Doskonałe warunki dla rozwoju agroturystyki.

Jest to obszar o bogatych zasobach przyrodniczych i kulturowych (piękne krajobrazy, lasy, zbiorniki wodne, gospodarstwa sadownicze, pasieki pszczelarskie), (Rawka lokalne zasoby w postaci kompleksów leśnych, w tym obszary chronione, bogactwo roślin i zwierząt chronionych, zbiorniki wodne, piękne lasy, rezerваты, pola, łąki.

4.2. Strategiczne kierunki rozwoju w obszarze infrastruktury przyrodniczej (cele strategiczne i operacyjne)

W obszarze przyrodniczym zostały zaprogramowane cztery strategiczne kierunki rozwoju subregionu:

4.2.1. Poprawa jakości (stanu) naturalnego środowiska przyrodniczego

Subregion charakteryzują dobre warunki do wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych. Bogate zasoby drewna i runa leśnego- w połączeniu z zasobami wodnymi stwarzają możliwości rozwoju energii odnawialnej (Rawka). Jednym z celów programowanych w ramach strategii na rzecz poprawy jakości środowiska naturalnego jest **rozwój i wykorzystanie alternatywnych, odnawialnych źródeł energii** w celu poprawy warunków działalności gospodarczej, rolniczej. Tworzenie mikroprzedsiębiorstw oraz gospodarstw rolnych wytwarzających produkty energetyczne biomasy. Zakładanie plantacji roślin energetycznych.

Na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego strategię programują następujące działania: likwidacja dzikich wysypisk śmieci, dobra gospodarka odpadami stałymi rozbudowa i unowocześnienie składowisk odpadów, stworzenie gospodarki odpadami oraz stałe monitorowanie środowiska naturalnego. Budowa produktów turystycznych które nie naruszają naturalnej równowagi ekosystemów.

4.2.2. Podniesienie świadomości proekologicznej, promocja edukacji ekologicznej

Ochrona środowiska naturalnego wymaga działań na rzecz wzrostu poziomu świadomości ekologicznej. Niska świadomość ekologiczna mieszkańców, niski poziom edukacji ekologicznej czego efektem jest degradacja środowiska naturalnego poprzez odprowadzanie nieoczyszczonych ścieków bezpośrednio do rzek czy gruntu, niska jakość wód, dzikie wysypiska śmieci w lasach.

Edukacja ekologiczna społeczności lokalnych w ramach strategii zakłada między innymi potrzebę utworzenia centrum edukacji przyrodniczej, budowę ekologicznych ścieżek dydaktycznych, organizację imprez ekologicznych, systematyczną edukację ekologiczną w szkołach. ekologicznych ścieżek edukacyjnych na obszarze Natura 2000

- **starania o czyste środowisko naturalne i możliwości wypoczynku propagowanie aktywnych forma spędzania czasu wolnego, organizacja masowych imprez sportowych i kulturalno- sportowych (pikniki, festyny)**
- **nawiązywanie współpracy , gospodarczej, kulturalnej, sportowej, społecznej z innymi podmiotami UE**
- **tworzenie bazy rekreacyjno- hotelowej , współpracy zagranicznej szkół i placówek oświatowych**

3.

4. Potrzeby edukacyjne w odniesieniu do obszaru przyrodniczego

- Szkolenia dla przewodników turystycznych,

5. INFRASTRUKTURA PRZESTRZENNA SUBREGIONU SKIERNIEWICKIEGO

Poziom rozwoju infrastruktury – jeden z najważniejszych czynników wpływają na podejmowanie decyzji przez inwestorów. Stopień rozwoju infrastruktury wpływa w istotny sposób na kształtowanie warunków bytowych ludności. Obejmuje takie elementy jak zabudowa i zagospodarowanie przestrzenne, zasoby mieszkaniowe, infrastruktura techniczna, komunikacja drogowa i kolejowa, sieć wodociągowa i kanalizacyjna, energetyka i ciepłownictwo, telekomunikacja.

5.1. Atuty i słabości infrastruktury przestrzennej. Analiza SWOT dla obszaru infrastruktury przestrzennej

- wolne tereny rekreacyjne do zagospodarowania, znaczący potencjał niezagospodarowanych terenów, brak uzbrojenia terenów dla nowych inwestycji, brak przygotowanych terenów pod inwestycje słabo rozbudowana infrastruktura techniczna\brak terenów uzbrojonych pod nowe rodzaje działalności
- brak ścieżek rowerowych
- niezadawalający stan techniczny dróg
- niedobór uzbrojenia części terenów budowlanych w infrastrukturę techniczną, przede wszystkim wodno-ściekową
- brak na wsi urządzeń do odprowadzania ścieków, niski poziom skanalizowania
- konkurencyjne ceny nieruchomości\budowlanych, inwestycyjnych, rekreacyjnych, wypoczynkowych
- rozwinięta sieć telekomunikacyjna

5.2. Strategiczne kierunki rozwoju w obszarze infrastruktury przestrzennej i technicznej

Zainwestowanie infrastrukturalne jako czynnik rozwoju lokalnego.

5.2.1. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej

Ścieki komunalne i przemysłowe odprowadzane do rzeki Rawki najczęściej oczyszczane, na stan jakości wody mają wpływ zanieczyszczenia obszarowe, rolnicze, wynikające z działalności rybackiej, o jakości wody decydują ścieki odprowadzane z oczyszczalni.

Prawidłowo funkcjonująca gospodarka odpadowo- ściekowa, uporządkowanie przestrzeni komunikacyjnej, uporządkowanie gospodarki wodno- ściekowej (budowa oczyszczalni ścieków i sieci sanitarnych, budowa (odbudowa) zbiorników wodnych. Utylizacja i składowanie odpadów, oczyszczalnie ścieków.

Rozbudowa infrastruktury w zakresie ochrony środowiska

Modernizacja gospodarki wodno-kanalizacyjnej

Rozbudowa infrastruktury komunalnej

- Budowa sieci kanalizacyjnej, przydomowych oczyszczalni ścieków
- Rozbudowa sieci wodociągowej, budowa stacji segregacji odpadów
- Sieć wodociągowa, kanalizacyjna, składowiska odpadów, oczyszczalnie ścieków
- Rozbudowa i modernizacja infrastruktury wodno- ściekowej
- Ograniczenie ilości nieczyszczonych ścieków komunalnych , wzrost dostępu do kanalizacji
- podniesienie poziomu dostępności i jakości infrastruktury komunalnej
- rozbudowa sieci wodociągowej
- wyposażenie w przydomowe oczyszczenie ścieków
- rozwój selektywnej gospodarki odpadami
- podniesienie świadomości mieszkańców w zakresie gospodarki ściekowej

Cel operacyjny: rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej, poprawa bezpieczeństwa transportu

Działania inwestycyjne w wymiarze infrastruktury

- modernizacja dróg, budowa obwodnic, uzbrajanie gruntów
- rozwiązywanie problemów komunikacyjnych
- modernizacja i budowa, unowocześnianie infrastruktury miejskiej
- rozwój budownictwa mieszkaniowego
- modernizacja istniejących i budowa nowych obiektów sportowych, propagowanie sportu, organizacja imprez sportowych, rozbudowa infrastruktury kulturalnej- budowa amfiteatru
- unowocześnienie komunikacji drogowej i kolejowej
- Zwiększenie dostępności komunikacyjnej
- Modernizacja mostów, wiaduktów, tworzenie sieci transportu publicznego

kierunek: Poprawa stanu infrastruktury technicznej

- Modernizacja i rozbudowa telekomunikacji
- Energetyka i ciepłownictwo
- Zaopatrzenie w czynniki energetyczne

5.3. Potrzeby edukacyjne w obszarze infrastruktury przestrzennej

5.4

6. Problemy społeczne w subregionie skierniewickim

6.1

6.2

7. Metodologia opracowania badanych strategii

7.1. Procedury opracowania badanych strategii

7.3. Zdefiniowane potrzeby edukacyjne

Zakończenie

Załączniki